

Fehér Andrea

Lakodalmak a Székely családban. Adalékok a 18. századi erdélyi házassági szokásokról

Bevezető gondolatok

Tanulmányunkban borosjenői Székely László önéletírásán¹ keresztül kívánunk az erdélyi párvasztási szokásokba, illetve lakodalmi rendtartásba betekintést nyújtani, ugyanakkor igyekszünk a Székely családban megkötött korábbi házasságok leírásai segítségével az erdélyi házassági szokások jellegzetességeire is reflektálni. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a család mindhárom házassági szándékát megvalósító tagjáról bőséges adatokkal rendelkezünk. Id. Székely László házasságáról Hidvégi Nemes János² és Bethlen Miklós³ írtak, ez utóbbi pedig Székely Ádám első házasságát is megörökítette.⁴ A gyalui lakodalom a maga teljességében fellelhető Apor Péter házassági szokásokról szóló fejezetében,⁵ melynek megírásában amúgy Cserei Mihály is készségesen közreműködött.⁶ Székely Ádám második házasságáról, mondhatnánk a „látástól a megvalósításig” legalább annyira részletesen tájékoztat Wesselényi István naplója,⁷ a harmadikról pedig maga a fia, Székely László. Kétségtől ez utóbbinak a házasságairól tudunk a legtöbbet, az ismertetésünk alapjául szolgáló önéletírás ugyanis meghaladja az előbb felemlített leírásokat, sok tekintetben kiegészíti az Apor-féle ismertetést is, ami akár azt is sugallhatná, hogy Székely előtt Apor szövege sem volt teljesen ismeretlen.⁸ Tanulmányunkban tehát teljes mértékben az emlékiratokra támaszkodunk,

Fehér Andrea (1981) – történész, tudományos munkatárs, PhD, EME, Kolozsvár, feher_andrea@yahoo.com

¹ Székely László élete azaz eredetének, eleinek, születetésének, neveltésének, ifjúságának, megélemedett idejének s ez idők alatt lött világi viszontagságainak leírása. Országos Széchényi Könyvtár (Budapest) Quart. Hung 4312. (a továbbiakban Székely László élete)

² Hidvégi id. Nemes János naplója az 1615–1686. évekről. Közli Tóth Ernő. Magyar Történelmi Tár IV. (1902). 3. 556.

³ Bethlen Miklós élete leírása magától; (a továbbiakban Bethlen Miklós élete leírása) = Kemény János és Bethlen Miklós művei. Közzéteszi V. Windisch Éva. Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1980. 691–692.

⁴ Uo. 909–910.

⁵ Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*. (a továbbiakban Apor: *Metamorphosis*) Közzéteszi Kócziány László. Kriterion, Buk. 1978. 114–122.

⁶ Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Kolozsvár (a továbbiakban KNLt), Apor család levéltára (Fond no. 1006), Kéziratok: Cserei Mihály observatioi II/26. A ma már rendszerint Apor neve alatt szereplő gyalui lakodalom teljes terjedelmében Cserei munkája, amit Kazinczy kiadásában kellő mértékben hangsúlyoz. *Altorjai Apor Péter munkái*. Közzéteszi Kazinczy Gábor. = Monumenta Hungariae Historiae. Scriptorum, XI. Pest, 1863. *Cserei Mihály pójegyzékei*. 444–484.

⁷ Wesselényi István: *Sanyarú világ. Napló 1703–1708*. Közzéteszi Magyarai András. Kriterion, Buk. 1983. (A továbbiakban Wesselényi: *Sanyarú világ*). II. köt. 227–236, 650–651.

⁸ Székely esetében ugyanis az önéletírói és történelmi szövegek gyűjtésére irányuló tudatosságot figyelhetünk meg, ő is, akárcsak kortársai, előszeretettel olvasta mások önéletírói próbálkozásait, önéletírásában ugyanis Bethlen Miklósról, Cserei Mihályról s Daniel István élettörténetére való utalás is található. Fehér Andrea: *Székely László Önéletírása*. Erdélyi Múzeum LXXV(2013). 4. 66, 68.

hisz a kor szokásrendszeréről ezekben találjuk a legtöbb – szerencsés módon – többnyire egybecsengő leírást.⁹ A *legszubjektívebb* hangvételű elbeszélő források ilyen jellegű felhasználása nyilván számos buktatót rejt magában, ezekre most nem kívánunk reflektálni, korábban már megtettük.¹⁰ Megjegyeznénk azért, hogy tanulmányunk szempontjából nem kis problémát okoz az, hogy a történeti, néprajzi kutatás által is többszörösen feldolgozott *Metamorphosishoz* a jelenlegi kutatás mintegy hivatalos historiográfiai támponthez viszonyul, s ezáltal felmenti az Apor-féle szövegeket a szubjektivitás vádjá alól. Ilyen körülmények között Székely önéletírása *csupán* a műfaj által immár hagyományosnak nevezhető szerepet töltheti be, vagyis több ponton kiegészíti, személyes élményekkel színezi és árnyalja a mostanára mondhatni kanonizált nézeteket. Ezzel azonban túlságosan is leegyszerűsítjük Székelynek a témához való hozzájárulását. Az önéletírás elsősorban nem mennyiségi, hanem minőségi többletet jelent mindazok számára, akik a 18. századi egyénre és ennek cselekvési terére kíváncsiak, mint ahogyan az Apor és Cserei tollából származó szöveg sem csupán egyszerű, objektív leírása annak, ami és ahogyan a valóságban történt.

A párválasztó Székelyek

Az erdélyi elbeszélő források nem győzik hangsúlyozni a felek közötti harmonikus együttlét fontosságát, s úgy tűnik, maguk a szerzők is törekedtek arra, hogy sikeres házasságban éljenek. A kor irodalmát olvasva pedig akár az az érzésünk is támadhatna, hogy Apor Pétert kivéve mindenki boldog házasságban élt,¹¹ s kedve szerint házasodott, hiszen a szerelem ekkor már (legalábbis a szakirodalom szerint) jó ideje a házasságokba szorult.¹² A valóság természetesen sokkal árnyaltabb. Az emlékiratok tragédiákról, válásokról és rokonok által befolyásolt, a kor szakkifejezésével élve, erőszakos házasságról is tudósítanak. Igaz, az

⁹ Vállalkozásunk korántsem egyedülálló, megemlítenék itt Sárdi Margitnak ugyancsak emlékiró irodalom alapján készült, mintegy 75 házasság adatait feldolgozó tanulmányát. S. Sárdi Margit: *Leánykérés, házasság, szerelem*. = Szentmártoni Szabó Géza (szerk.): *Amor, álom és mámor. A szerelem a régi magyar irodalomban és a szerelem ezredéves hazai kultúrtörténete*. Universitas, Bp. 2002. 49–65. (a továbbiakban Sárdi: Leánykérés, házasság, szerelem)

¹⁰ Fehér Andrea: *Sensibilitate și identitate în izvoarele narative maghiare din secolul al XVIII-lea*. Argonaut–Mega, Cluj–Napoca 2012. 52–57. (a továbbiakban Fehér: *Sensibilitate și identitate*). Kiemelnék továbbá a Rudolf Dekker köré szerveződő holland történeti iskola kritikai észrevételeit. A többnyire személyes elbeszélő forrásokat kutató csoport meglátásai szerint a legnagyobb veszély, ami az egodokumentumokkal foglalkozó kutatókra leselkedik, az az elfogultság, amivel ezekben a szövegekben a többi forrásból aligha megválaszolható feltevéseikre megoldást szeretnének találni. Dekker finom ironiával tér ki azokra a kutatókra, akik buzgalmukban teljesen mellőzték a forráskritikát (gondol itt elsősorban Linda Pollockra), s a személyes elbeszélő forrásokban fellelhető adatok alapján akarták átírni a Lawrence Stone- és Philippe Ariès-féle gyermekkor, család, nő vagy érzelmek történetét. Rudolf Dekker: *Jacques Presser's Heritage: Egodocuments in the Study of History*. Memoria y Civilización, 2002/5. 23. (Az interneten is megtalálható: <http://www.egodocument.net/pdf/2.pdf>. Letöltés időpontja: 2012.12.05.)

¹¹ Főltöbb irónikus tehát, hogy pont Apor Péter örökíti ránk a házassági szokásokra vonatkozó legfontosabb adatokat úgy, hogy köztudottan rossz házastársi kapcsolatban élt. Apor: *Az én időmbe és élténre Erdély Országban történt nevezetesebb változásoknak leírása*. Kolozsvári Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár kéziratára, Mss. 214, 12r. *Báró Apor Péter testamentuma*. KNLt. Apor család levéltára. Családi iratok. (I/5), 3v.

¹² Péter Katalin: *Házasság a XVII. századi Magyarországon* = Faragó Tamás (szerk.): *Bölcsőtől a koporsóig. Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*. Új Mandátum Könyvtár, Bp. 2005. 90–91. Még az amúgy szkeptikus történészek is (a diszkontinuitás megrögzött hívei), mint Lawrence Stone, elismerik, hogy a 18. századra a világot előntik az érzelmek, s hogy teljesen másként szeretnek az unokák, mint a nagyapák. Lawrence Stone: *The Family, Sex and Marriage in England. 1500–1800*. Harper&Row, New York–London 1977. 658.

emlékirók többnyire rosszállással tekintettek ezekre a szülők által előnyösnek vélt frigyekre,¹³ mint ahogyan az egyház is, mely az esketési szertartásban is igyekezett a szabad akarat fontosságát hangsúlyozni.¹⁴

Úgy tűnik azonban, hogy a szülői elvárásokat sok tényező befolyásolta, s így fordulhatott elő az, hogy id. Székely Lászlónak a nála tehetősebb, illetve – származásukat tekintve – fontosabb famíliák kéréivel szemben sikerült Bulcsesdi Sárát elnyernie. A házasság előtörténetéről Bethlen Miklóstól értesülünk, Bulcsesdi Sárát ugyanis előbb Bethlen Miklós Pál nevű öccsének ígérték. A jegyességet azonban, az erdélyi társadalom nem kis megrökönyödésére, a mostoha, Fekete Klára miatt felbontották. Ezt követően Bethlen Miklós még egyszer járt kérésben Bulcsesdi Sáránál, ekkor Macskási Boldizsár számára kellett volna őt elnyerni. Érvelése a hagyományörző erdélyi nemesség nézeteit közvetíti: „Több szó között találám én mondani Jósika Istvánnak, a leány mostohaatyjának: hogy én inkább adnám leányomat tősgyökeres régi főembernek, mintsem egy postamesternek. Azonban a leány az özvegy szakállánál jobban szerette a szakáttalan és valamivel ifjabb szerencse emberét”,¹⁵ így a kérés nem járt sikerrel. Akár úgy is vélekedhetnénk, hogy az ígéretes politikai karrier, a rövid időn belül szerzett vagyon fölülírta a társadalmi merevséget s elzárkózást.¹⁶ Ez nem volt azonban ennyire egyértelmű, az erdélyi társadalom ugyanis még mindig egyfajta érzékenységgel szemlélte a homo novusokat, s nem meglepő, hogy több kortárs is kitért arra, hogy „a kétlovú szegény jenei nemes ember” immár házassága révén is ragyogóan helyezkedett. Azonban régi nemesi családból való származás sem volt feltétlenül elegendő, s nem kis elégtellegel jegyezte fel ifj. Székely László önéletírásában, hogy nagyanyja Bulcsesdi Sára második, Haller Istvánnal kötött „férjhez menetele különbözött az elsőtől [...] nem a famíliára nézve mondom, a bizony mert nagy úri familia, hanem egyébre nézve, és ezt nem is vitatom tovább”.¹⁷

Amint az az újkori házassági piacot kutató munkákból kitetszik, az első generációs házasságok voltak a legfontosabbak, ezek alapozták meg az addig oklevéllel nem bíró családtagok jövőjét, ezt követően ugyanis megnyílt minden út a jobbnál jobb házasságkötések felé.¹⁸ A Székely családban ezt leginkább a fiú, Ádám esetében látjuk beigazolódni, aki a frissen megszerzett grófi rang (1700) birtokában jelenti be házassági igényét az egyik legbefolyásosabb erdélyi családnál. A gubernátor Bánffy György lányával, Annával kötött házasságnak azonban a halál igen rövid időn belül véget vetett. Ezt követően kéri meg Székely Ádám Naláczi Sárát, akitől később elvált. Ezután köt házasságot Rhédei Katalinnal, s ebből az utolsó frigyből származik az önéletíró is. Székely Ádám igen jó családi kapcsolatrendszer alakított ki, olyan barátságokat, kötődéseket, melyek évek múlva is visszaköszöttek. Tudjuk például, hogy jó viszonyt ápolt első feleségének családjával, hisz második házasságakor egykori sógorai álltak mellette a

¹³ Fehér: *Sensibilitate și identitate* 165–172.

¹⁴ Bárth Dániel: *Esküvő, keresztelő, avatás. Egyház és népi kultúra a kora újkori Magyarországon*. MTA, Bp. 2005. 68. (a továbbiakban Bárth: *Esküvő, keresztelő, avatás*).

¹⁵ Bethlen Miklós élete leírása 672.

¹⁶ Ami amúgy ekkorra már úgy tűnik, hogy bevált szokás volt a 18. századi Franciaországban, ahol tudatosan törekedtek arra, hogy a javait ekkorra részben elvesztegető arisztokrácia mellé egy biztonságos anyagi háttérrel rendelkező hivatalnokai vagy polgári réteg kerüljön. Guy Chaussinand-Nogaret: *The French nobility in the eighteenth century. From feudalism to enlightenment*. (trans. William Doyle) Cambridge University Press, Cambridge. 1985. 123–125. (a továbbiakban Chaussinand-Nogaret: *The French nobility*)

¹⁷ Székely László élete 72.

¹⁸ Chaussinand-Nogaret: *The French nobility* 122.

rendszerint közeli rokonok által betöltött szerepkörökben:¹⁹ Wesselényi István mint násznagy, Bánffi Dénes pedig mint vőfély.

Merőben más a helyzet az önéletíró Székely László esetében, ő ugyanis nagyapja birtokszerzési ügyködéseinek következtében jelentős anyagi, apja házasságai révén pedig figyelemre méltó társadalmi tőkére tett szert. Így neki a házasságával már nem kellett különösebben bizonyítania, s mivel a párválasztáskor már árva, többnyire magára maradt a döntés meghozatalában is. De ő is tudatosan törekedett arra, hogy valamilyen szinten ugyanazzal a familiával hozzon létre újabb és újabb köteléket, s így választotta ki először az ekkor ugyancsak árva Bánffi Katát, az egykori gubernátor unokáját, a fiatalon elhunyt, *ideális* feleséget, akinek az alakja az önéletírásban, mint minden, többnyire az életút végéhez közeledve megszerkesztett élettörténet esetében, erősen idealizált. Sokkal bonyolultabbnak tűnt az eszményi feleség elvesztését követően újabb feleséget találni. Az újraházasodás gondolata sokáig idegen volt Székely László számára is, ugyanis saját bevallása szerint *nuptiae secundae raro secundae* – a második házasságok ritkán szerencsések. Mivel azonban testvéröccse, ifj. Székely Ádám nem kívánt házasságra lépni, a 32 éves szerzőnek a család fennmaradásáról, az utódlás kérdéséről is gondoskodnia kellett. *Isten kegyelmére bízva magát* kezdett el olyan feleséget keresni, aki a hagyományos nőszerepeknek eleget tudna tenni, vagyis szemérmes, vallásos és jó gazdasszony. Székely ezen második házasságakor kitért a leánynevelés kérdésére is, pontosabban Apor-féle rosszallással szemlélte azt, hogy a fent megnevezett klasszikus értékek a 18. század közepére barbárnak tűntek. Ekkoriban ugyanis divatosá vált a bálozás, a kártyajáték, a szalonok látogatása, egyszóval a nemeslányok elvárosiasodtak.²⁰ A fiatal lányoknak az olvasáshoz, és itt kivételt képeztek a *románok* – a regények –, sem kedvük, sem hajlandóságuk nem volt, ugyanis egy *qualifikált dámának* ezek mind haszontalannak bizonyultak. Már-már humorosnak tűnik a hosszú moralizáló rész, ha arra gondolunk, mekkora világi életet élt Szebenben Székely László második felesége, Toroczka Zsuzsanna, aki aztán sokakat botránkoztató életvitelének köszönhetően vonult be az emlékirat-irodalomba.²¹

A származása miatt sok megaláztatást elszenvedő Székely László tehát, mint az a fentiekből is kitetszik, párválasztásait tekintve igyekezett a régi erdélyi családok közé felzárkózni, s magánéleti elhatározásaiban az ezek által képviselt értékekkel azonosulni.

Látás – nézés

A házasságok leánynézéssel indultak. Erre Székely László önéletírása szerint nem annyira hivatalosan, kísérettel és pompával került sor, mint azt Apor Péternél olvashatjuk,²² szülők és gyámok szorgos munkálkodásai révén, hanem többnyire a fiatal legények s barátok segítségével, s ezt tűnnek alátámasztani a korábbi erdélyi emlékiratok is.²³ Az emlékiratokból

¹⁹ Radvánszky Béla: *Lakodalmak a XVI-XVII. században*. Századok. Bp. 1883. 17 évf. 229. (a továbbiakban Radvánszky: Lakodalmak)

²⁰ Székely László élete 653.

²¹ Rettégi György: *Emlékezetre méltó dolgok*. (Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel közléseszi Jakó Zsigmond) Kriterion, Buk. 1970. (a továbbiakban Rettégi: Emlékezetre méltó dolgok) 163–164, 269–270, 377.

²² Apor: *Metamorphosis* 93–94.

²³ Sárdi: Leánykérés, házasság, szerelem 51

egyértelműen kitetszik, hogy a rokonok beleszólását megkövetelő párválasztás első soron mégiscsak a fiatalok dolga volt, mind a választás, mind a leánynézésben s majd udvarlásban való segédkezés. Így Székely László első feleségét, Bánffi Katát a lány nevelőszüleinek fiai, Bethlen Ádám és Gábor segítségével ismerte meg jobban. Az első leánynézés nem alakult éppen tökéletesen, hisz a nézésről mit sem sejtő Székelyt zavarba hozza a hirtelen reá szakadt felelősség. A nézés vagy látás ekkor konkrétan még annyit sem fedett, mint a megnevezés maga, hiszen, ha hihetünk az önéletírásnak, a szemérmetességre nevelt fiatalok igazából nem is nézték egymást, hanem a szobában foglalatostkodó háziakkal csevegtek. A szokás megkövetelte, hogy a leánynézőbe érkezőt vacsorára marasztalják, ahol a két fiatal szembeültették, hogy immár valóban nézhessék is egymást.²⁴ Értelemszerűen más a helyzet a második házasság idején. A leányt ajánló személyek ezúttal is a barátok közül kerültek ki.²⁵ A leánynézést a volt sógor, Bánffi Dénes szervezte meg, mégpedig úgy, hogy meghívta az akkor Szebenben tartózkodó Toroczkai családot a kertjébe vacsorára, ahol kis idő múltán Székely is feltűnt. Az ekkor valamivel bátrabb, özvegységének harmadik évében levő Székely már nem annyira szemérmes nézelődő. A második alkalom tehát kicsúszik a leányos ház irányítása alól, ugyanis egy harmadik személy szervezi meg az eseményt. Mindkét leánynézést beszélgetés követte: első házasságának idején a leányról Székelyt a két Bethlen legény faggatta, a Toroczkai leánnyal kapcsolatos nézeteit Bánffi Dénessel vitatta meg, aki fel is ajánlotta sógorának, hogy megkéri számára a kisebbik Toroczkai leányt.

Leánykérés – válasz

A bonchidai vendégséget követően Székely amúgy nem különösebben kedvelt gyámját, Jósika Dánielt kereste fel elsőben, a szokás megkövetelte ugyanis, hogy leánykérésre lehetőleg a család legbefolyásosabb személyét kérjék fel.²⁶ Székely gyermekkori sérelmeit féltetéve kereste meg újra Jósikát, aki megkérte számára Bánffi Katát. A válasz azonban négy hónapot váratott magára. Végül Bánffi Farkas volt az, aki megsürgette a leányos háznál a dolgokat, és jelentkezett 1741. január 2-án a jegybe szánt ajándékokért (gyűrű, 200 arany).

Mint annyi minden Székely életében, a második házasság sem tudott egyszerűen, bonyodalmak nélkül megkötetni. Az ok egyszerű: a kérő maga is megkedvelte a kisebbik Toroczkai leányt.²⁷ Úgy tűnik, Bánffi Dénest különösebben nem zavarta gyermekágyban fekvő felesége, akinek állapota akkoriban, az önéletírás tanúsága szerint, kritikus volt. Mi több, György fia keresztelőjében már lelkieben özvegységre és tanulmányútra készült.²⁸ Székely László végül nem várt segítséget kap Barabás András egykori kollégista társától, aki akkoriban Toroczkai Klára prefektusa volt, s ő lesz az, aki megviszi majd Székelynek a jó hírt. A jegyajándék cseréje

²⁴ Apor: *Metamorphosis* 93–94. Radvánszky: *Lakodalmak* 219.

²⁵ Az önéletírás szerint a leányt először felemlető személy Kun Farkas volt, aki 1748-ban egy beszélgetés során hívja fel Székely figyelmét Toroczkai Zsigmond két eladó sorban levő leányára. Ugyancsak ekkoriban kezdte sógora, Bánffi Dénes is a Toroczkai leányokra irányítani Székely figyelmét.

²⁶ Radvánszky: *Lakodalmak* 221. Valamivel bonyorultabb formában, de hasonló lépéseket követett a nyugat európai nemesség is. Chaussinand-Nogaret: *The French nobility* 119–120.

²⁷ Hasonló példákkal találkozunk még, s úgy tűnik, a kérő személyének kiválasztása korántsem veszélyektől mentes. Sárdi: *Leánykérés, házasság, szerelem* 53.

²⁸ Székely László élete 657.

ekkor is a fiatalok találkozása nélkül ment végbe, a Toroczkaiakat ebben a kérdésben Teleki Ádámné Toroczkai Klára képviselte. A jegyváltás tehát közvetítő segítségével történt, Székely ennek adta át a jegyet, s tőle vette át a leány részéről való ajándékot.

A kérés nem csupán családtagok, hanem barátok és ismerősök révén is végbemehetett, s mint láttuk, nem kis veszélyt jelentett legényt vagy özvegyembert (legalábbis az özvegyi állapokra készülődőt) lányos házhoz kérőbe küldeni. A kérést esetenként hosszabb várakozási idő követte, a lányos ház részéről elméletileg a családfő, de mindenképpen a befolyásosabb férfiak mérlegelték első alkalommal a kérést. Hogy mennyire tudták befolyásolni a szülők vagy gyám-szülők (nevelt)gyermeküket (főként lányaikat) párválasztás tekintetében, még mindig nyitott kérdésnek bizonyul a családdal foglalatosskódó történészek körében.²⁹ Tény, hogy a történelem formálásában nagyobb szerepet játszó személyeknél, az uralkodói elit esetében sokkal hangsúlyosabb volt a szülői befolyás.³⁰ A végső döntés pedig, legalábbis az emlékirat-irodalomban fellelhető adatok alapján, kevés kivételtől eltekintve a fiatalokra volt bízva.³¹

Mátkásság, hitlés

Így tehát a leánynézést vagy látást, kérés, ezt pedig – pozitív válasz esetén – általában a gyűrűváltás követte. A gyűrűváltás után vagy azzal egy időben került sor az esküvésre, hitlésre. Székely László, mint már kiderült, igen ragaszkodott az erdélyi szokásokhoz, s nagyra értékelte azokat a családokat, amelyek ebben a szellemben nevelték a leányokat, elítélte azonban már azt a merevséget, mellyel Bethlen Ádámné gyámlányát tartotta. Az ajándékok cseréjét követően ugyanis Székely, *régi magyar mód szerint*, nem találkozhatott s beszélgethetett mátkájával három hónapig. Az ezt követő találkozások pedig, legalábbis eleinte, szigorú felügyelet alatt zajlottak. Az első beszélgetésre is pár hónap elteltével került sor, amint a szerző írta, igen nehezen. Az esketés 1741. május 12-ére lett kitolva, vagyis szinte fél évre a kérésre megérkezett pozitív válasz után. A szűk körű eseményre a lányos háznál került sor. A hitlést istentisztelet előzte meg, s itt is előkerült az Apornál többször felemlgetett esketési szöveg.³² A kézfogás tehát a házasságra való kötelezettség jelképe volt, amit, mint

²⁹ Sárdi Margit tanulmánya a lányok párválasztására vonatkozó résznél többnyire azokat az adatokat rögzíti, melyek a leányok beleszólásáról tanúskodnak. Sárdi: Leánykérés, házasság, szerelem 54. Egy ugyancsak szemléletes példa erre vonatkozóan Béli Klára részletesen ismertetett kiházasítása Wesselényi István naplójában. A leánynak ugyanis másfél év alatt 5 kérője is akadt, akik közül végül a gubernátor Bánffy György és Wesselényi István javaslatai ellenében mégis a hozzá rangban nem illő Alvinczi Sámuel választotta. Wesselényi: Sanyarú világ 2. köt. 141, 263, 617. További értékes adatokkal szolgál a kérdésben Mihalik Béla tanulmánya: Mihalik Béla Vilmos: „...nemcsak anya, hanem atyai gondjukat is viselvén”. *Anyák és fiaik egy kora újkori erdélyi nemesi családban*. Sic Itur ad Astra 64. 2015. 95–115.

³⁰ Rudolf M. Dekker: *Sexuality, Elites, and Court Life in the Late Seventeenth Century: The Diaries of Constantijn Huygens, jr.* Eighteenth-Century Life. 23. 1999/3. 95. (a továbbiakban Dekker: *Sexuality, Elites, and Court Life*).

³¹ Ezt sugallja Cserei Farkas törvénygyűjteménye is, véleménye szerint ugyanis a leányoknak nem kell mindenben szüleik parancsát követni, mint ahogy a szülők is kötelesek gyermekük elképzeléseit szem előtt tartani. Cserei Farkas: *A magyar és székely asszonyok törvénye*. Kvár 1800. 44. (a továbbiakban Cserei: *A magyar és székely asszonyok*)

³² „a terminált napon reggel 9 óra felé felmentünk gyalog, de oly lassan, hogy míg az alsó udvarból felsétáltunk a felső udvarig, majd egy óra tölt el benne, felmenvén isteni szolgálat lett, azután hitlésünk megese. Szöveg volt ugyan lábunk alatt, de bizony az is oly meleg volt mintha alól befűtötték volna az padimentumot.” Székely László élete 187.

minden rendkívüli fontosságú eseményt, egy szűk körű ebéd vagy vacsora követett.³³ A szerző csupán harmadnapon távozott, mégpedig igen szigorú instrukciók alatt, a család ugyanis ragaszkodott ahhoz, hogy Székely egy évig ne kérje az egybekelést. Az első mátkassága a szerzőnek tehát igen elhúzódott, mivel a lakodalomra 1742. augusztus 7-ig kellett várni. A második házasságakor a folyamat valamivel gyorsabb: miután sikerült a Bánffi Dénes által okozott bonyodalmakat tisztázni, júliusban megtörtént a gyűrűk és ajándékok cseréje, a hitlést pedig októberben, szintén szűk körben, a vingárdi pap jelenlétében tartották meg.

Az önéletírás tehát több lényeges kérdést is megvilágít. Például, hogy a hitlésnek, de már az ígéretnek is hatalmas súlya volt.³⁴ Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint Székely László atyjának, Ádámnak a második házasságát előkészítő történések. Nalácz Lajos leányát ugyanis Székely Ádám kérését követően mások is megkönyékezték, mint például a gubernátor, aki fiának, Bánffi Dénesnek szeretne volna megszerezni a leányt. A gubernátor szándékának hamar híre ment, ezért Székely Ádám igyekezett mielőbb sort keríteni a gyűrűváltásra és hitlésre, hogy ezáltal biztosítsa a maga számára Nalácz Sára kezét.³⁵ A Nalácz család, bármennyire is hízelgőnek bizonyult a gubernátor kérése, már nem tudta, vagy nem akarta ígéretét megváltoztatni (egyébként Bánffi Dénes sem mutatott különösebb lelkesedést apja elképzeléséért). A hitlés tehát kötelezett, s nem csupán magyar vidéken, ugyanis jogi ereje volt, de még az ajándékozást követően sem illett (s meglehetősen bonyolult is volt) felbontani a jegyességet,³⁶ ez utóbbihoz ráadásul már az egyház közreműködésére is szükség volt.³⁷ Ellenpéldák azért akadtak, s hogy a családi keretnél maradjunk, egy ilyen példa a már előzőleg felelgetett Bethlen Pál és Bulcsesdi Sára közötti mátkasságnak a felbontása.³⁸

Úgy tűnik tehát, hogy kérés, gyűrűváltás és hitlés a három jól elkülöníthető mozzanata a házasság előkészítésének, ez utóbbi pedig az egyházi szertartás révén kiemelt jelentőséggel bír, s akár évekkel az elhalást magába foglaló lakodalom előtt megtörténhetett. A lakodalomból tudniillik már hiányzik az egyházi ceremónia.³⁹ A hitlés, annak ellenére, hogy az egyház igyekszik ezt templomi keretek közé szorítani, mind Székely László, mind apja, Ádám esetében magánháznál, mégpedig a leányos háznál a család plébánosának közreműködésével történt, többnyire délelőtt (nem melleleg azért, hogy az esketésen részt vevő személyek józanok legyenek).⁴⁰ Székely a jegyadás és esketés között nem beszélgetett egyik feleségével sem, csupán a hitlést követő ebéden váltottak a fiatalok szót egymással.⁴¹ A gyűrű- vagy jegyváltással, mely

³³ Radvánszky: Lakodalmak 221.

³⁴ Sárdi: Leánykérés, házasság, szerelem 56

³⁵ Mivel azonban túl nagy volt az igyekezet, Wesselényi idézve: „föltették a koncot, a hitlést követő ünnepi ebédet másnapra halasztották.” Wesselényi: Sanyarú világ 2. köt. 233–236.

³⁶ Különleges esetekben azért szemet hunytak: pl. ha a felek egyike hosszú ideig külföldön tartózkodott, ha származását tekintve hazudott, nemi betegségek, lopás. Cserei: A Magyar és székely asszonyok 46. A helyzet Európaszerte hasonló: Dekker: Sexuality, Elites, and Court Lif. 94–95.

³⁷ Kiss Réka: *Matrimonialis causák a küiüllői református egyházmegye jegyzőkönyveiben. Házasság, válás egy 17. századi erdélyi egyházmegyében.* Fiala Egyháztörténetek Kollokviuma. ELTE, Bp. 1999. 46. (a továbbiakban Kiss: Matrimonialis). A jegyesség felbontásához esetenként pénzbírság is társult. Cserei: A Magyar és székely asszonyok 46.

³⁸ Bethlen Miklós élete leírása 630.

³⁹ S ezzel talán azt is meg lehet magyarázni, hogy a menyegzői meghívókon, kivéve néhány esetet, miért nem találunk utalást a házasságkötés egyházi részére. Szabó András Péter: *Menyegzőtől menyegzőig. Gondolatok a házasságkötési szokásrend magyarországi fejlődéséről.* Századok 144. (2010) 5. 1055–1057.

⁴⁰ Bárth: Esküvő, keresztelő, avatás 45–47, 53.

⁴¹ Kiss Réka egyházi jegyzőkönyvekből gyűjtött adatai ellenben arra utalnak, hogy az erdélyi társadalomban az esketést követően már több esetben is együtt háltak vagy laktak a fiatalok. Kiss: Matrimonialis 47.

tehát nem esett egybe az esketéssel, kezdetét vette a mátkásság periódusa,⁴² mely az önéletíró esetében igencsak elhúzódott. Számtalan példát találunk arra vonatkozólag, hogy az erdélyi s magyarországi arisztokrácia egy, akár két évet is várt első házasságakor a lakodalomra s a lány hazavitelére. Valamivel lerövidült mindez a második házasság esetében. Így például a fent említett Székely Ádám sem várja már ki egészen az egy esztendő, fia, Székely László pedig fél év múltával szervezhette meg lakodalmát.

Egy emlékezetes lakodalomról

Alfejezetünk címválasztása nem véletlen, Székely László első házassági előkészületei ugyanis apja első lakodalmához hasonlíthatók, melyek több évtized múltán is nosztalgiát ébresztettek a szerzőben, aki úgy vélte, hogy a bonchidai lakodalmához hasonlót többet nem is szerveztek, tekintettel arra, hogy az erdélyi nemesség ekkoriban már németesen, vagyis városon rendezte menyegzőit.⁴³ Mivel a Székely önéletírásában fellelhető lakodalmi ceremónia leírása kísérteties párhuzamokat mutat az Apor-féle szöveggel, ezért csupán azokra a lényegi kérdésekre kívánunk reflektálni, melyekben az önéletírás eltér ettől, vagy kiegészíti ezt.

Az önéletírásnak ez a része a vidéki lakodalmakra jellemző helyi szokások, pontosabban a koszorúfuttatás leírásával indít. Ennek a lakodalmi játéknak több változatát is említi a *Metamorphosis*, ide tartozik a gyűrűfuttatás, de ugyancsak ezek közé a szokások közé sorolnánk a Székely Ádám lakodalmának leírásakor említett fenyőhágást is.⁴⁴

Mivel a fiús ház Zsukon, a lányos pedig Bonchidán volt, a két település közötti távolság pedig nem volt számottevő, a násznép a nagyobb pompa kedvéért kerülő úton, Válaszút felé indult a menyegzőre. Csak az örömondók (Szentekereszti Sámuel és Rhédei Pál) mentek egyenesen Bonchidára.⁴⁵ A válaszüti kitérőt a koszorúfuttatás miatt is be kellett ékelni. Az igen látványos versenyt mindkét fél násznépe figyelemmel kísérte. A futtatásnak ceremóniamestere is volt Bethlen Imre személyében, aki előállította a vőlegény és menyasszony részéről kijelölt 12–12 lovas legényt. A győztesnek kijáró jutalmat (varrott keszkenő, gyűrű és pénz) tartó lovas a két násznéptől egyenlő távolságra, középen helyezkedett el. A futtatás a vőlegény legényének, Vásárhelyi Mihálynak a győzelmével ért véget a lányos ház nagy bosszúságára. Úgy tűnik, a versengést mindkét ház kellő komolysággal kezelte. A futtatáshoz Székely lovakat vásárol, többek között 70 forinton azt a Mikes István méneséből kikerülő lovat is, mely majd megnyeri a versenyt. A futtatást megelőző hetekben az újonnan beszerzett lovakat a helyszínen többször is kipróbálták, abrakoltatták, s egymás között versenyeztették. A vetélkedő komolyságát továbbá a bonchidai réten felállított szénaboglyákra helyezett őrzők is bizonyítják. Amennyiben a futtatást a menyasszony lovasai nyerték volna, akkor öltöztetett kecskével csúfolták volna ki a vőlegényt. A verseny végeztével mindkét sereg külön-külön elindult Bonchida felé. A vőlegényes menetet ezúttal a koszorút elnyerő lovas vezette.

⁴² Bárh: Esküvő, keresztelő, avatás 128–129.

⁴³ Székely László élete 221.

⁴⁴ Apor: *Metamorphosis* 98–99, 122.

⁴⁵ Ezeket a személyeket Apor „elől köszöntőknek” nevezi, s csupán miután megjárták a lányos házat, váltak örömondókká. Úgy tűnik, a 18. századra már összerosódik a két megnevezés. Apor: *Metamorphosis* 97–98.

A futtatás komolyságát bizonyítja az is, hogy a koszorú elvesztése miatt bánkódó gazdák megfélemltek a vőlegény násznépéről, s a falu nem kis öröme a számtalan lovas és hinto Bonchida utcáin türelmetlenkedett. A szállásosztó gazda felkészületlensége miatt már nem maradt idő az átöltözésre, csupán néhány asszony cserélt ruhát, a vendégek többsége a kényelmesebb, de kevésbé elegáns ruhákban jelent meg a lakodalomban. A nászmenet és fogadtatás leírása többnyire azonos az Apor-féle szöveg leírásaival, ezért erre különösebben nem térünk ki. Kisebb zavart keltett azonban a menyasszonyos háznál a leány kikérése, amikor is a gazdának, régi magyar szokás szerint, tréfálkozással és egyéb praktikákkal kellett volna késleltetnie a menyasszony elővezetését.⁴⁶ A lányos ház tagjainak felháborodására azonban az „öreg Bánffi László úr a násznagnak első kérésére ily jelesen felelt: én már öreg ember vagyok, én bizony nem bolondoskodhatnám, tudni való dolog miért jöttek az urak, keressék fel, ha feltalálhatják, én nem tartóztatom el”.⁴⁷ Ezt követően a nyoszolyóasszony átvitte a menyasszonyt a vőlegény asztalához. A régi szokások közül csak a kézmosás maradt el, az ételeket Székely 12 legénye hordta be, az asztalra azonban már Kun Farkas (a legények kapitánya) tette be a tálakat. A pár fehérbe volt öltöztetve, a menyasszony haja ki volt bontva s gyöngyökkel teleaggatva. A régi szokáshoz híven a menyasszony ilyenkor nem evett. Miután a vőlegény három kupát is elköszöntött a menyasszony nevelőszülei mögött, az ünnepi asztalt lebontották, a termet kiürítették, s a táncosztó gazda irányítása alatt nekiláttak a táncolásnak. Kivételt képezett a menyasszony, ő ugyanis aznap, amint az étkezésben, úgy a táncolásban sem vett részt. A táncolást a násznagy és nyoszolyóasszony, illetve a vőfély és nyoszolyóleány kezdték. A táncok sorrendje mit sem változott, Székely Ádám lakodalmában is ugyanabban a sorrendben ropták a táncot, akárcsak a fiáiban: előbb a lengyel változót magyar módra, majd a süveges táncot, végül pedig a minden bizonnyal legfájdalmasabbat, a lapockásat hiszen, ha hihetünk Wesselényi Istvánnak, ez utóbbi követően több nap múltával is fájt a táncosok háta.⁴⁸ A zenéről muzsikások gondoskodtak, és mind a lányos ház, mind a vőlegény részéről külön zenészek voltak felfogadva. Még a németesen tartott lakodalmakban is jelen voltak a szász zenészek mellett a cigány muzsikások, az előbbieket ugyanis nem ismerték a magyar nótákat.⁴⁹

Táncolás közben történt a rituális „kapatás” is, amikor a menyasszonyt a vőfély és a nyoszolyókisasszony a vőlegény hálójához kísérték. A menyasszony ellopását követően a lányos ház egyik gazdájának tiszte lett volna elvezetni a vőlegényt a hálóba. Székely életében ez sem alakult zökkenőmentesen, úgy tűnik ugyanis, hogy mindenki a szerepéhez megfelelő helyen tartózkodott, kivéve a vőlegényt. A menyasszony részéről a gazdák a Bánffi családból kerültek ki, kivéve Toroczkai Jánost, akinek feladata lett volna a vőlegényt a hálóba vezetni. Mivel azonban utóbbi régebről neheztelt Székely Lászlóra, nem kísérte őt be a szobájába, így a vőlegény igen megkésett a rituálisnak szánt találkozóóról. A helyzetet végül Bánffi Zsigmond oldotta meg. A menyasszonyt a hálóba a nyoszolyóasszony kísérte, aki levette fejéről a koszorút, levetkeztette felső öltözeteiből, s végül megáldotta őt. A leány fejéről levont gyöngyös koszorú

⁴⁶ A leány kiadásánál ugyanis illett tréfálkozni, más leányt elővezetni, kérdéseket feltenni. Erre való utalásokat Wesselényi naplójában is találunk. Wesselényi: Sanyarú világ 1. köt. 411. Radvánszky: Lakodalmak 236.

⁴⁷ Székely László élete 233.

⁴⁸ Wesselényi: Sanyarú világ 2. köt. 652: „többször pedig engedelmesen ütöttem, de ő sem maradt adós, mert megfizette ő is, most is fáj a hátam belé”.

⁴⁹ Uo. 651.

helyett virágos koszorút adtak át a vőfély Székely Ádámnak, aki ezt kardjára vonta, majd a vendégseregnek bemutatta, végezetül pedig táncolt egyet a nyoszolyóleánnyal.⁵⁰

Ez az a momentum, ahol rendszerint véget érnek az elbeszélések. A menyasszony elkapásáról még írnak ugyan a források, viszont a nász elhálásáról a személyes elbeszélő források szemérmesen hallgatnak. Székely azonban továbbkíséri a kíváncsi olvasót, ezúttal a hálószobába. A nász elhálására rendelt helységben két ágyat helyeztek el, az egyik közönséges, a másik párnákkal s finom anyagokkal gazdagon feldíszített ágy volt. A két ágyat azért vetették, hogy a fiatal pár ekkor még ne háljon együtt, azonban: „már csak ketten lévén az házban vártam ha társam mellém jó fekünni, de aki úgy is szemérmetességre született vala úgy is neveltetett fel, csak öltözetiben ledőlt a más ágyban, én hívtam magam mellé, de kérte hadd hálhasson ott, melyre én is mondek: külön nem lehet, már azon túl vagyunk, vagy mellém jöjjön vagy én oda megyek. Végre magam felköltem ágyamból, japonikában odamenvén meg kellett lenni, reá vettem a más ágyhoz vittem, magam levetkeztettem, jóllehet nagy munkával, de annak csak meg kellett lenni s lefeküdtünk osztán.”⁵¹ A leány nevelőanyja, Bethlen Ádámné, Bánffi Klára meg szerette volna akadályozni a tulajdonképpeni elhálást, s gondoskodott is a felügyeletről, de az általa beküldött Borsainét Székely kitette a szobából, s aztán legényei is elkergették az ajtó elől, ahova amúgy őrzőnek lett volna állítva. A háló berendezése tehát kellékeiben utal ugyan az egykori formális elhálásokra, gyakorlatban azonban, főként a Székely érvelését is figyelembe vesszük, akkor már rég kiment a divatból.⁵² Az elhálásnak, legyen az szimbolikus vagy valóságos, minden lakodalomban, s minden körülmények között meg kellett történnie.⁵³

Másnap reggel az eredetileg őrzésre kirendelt Borsainé toppant be elsőként a szobába, s „hát a társamat nem látja a különös ágyban, engemet pedig a fejér superlátos ágy mellől kijönni lát s ezt mondja nékem: be gonosz ember nagyságod, én nem látom ott az ifjúasszonyt az hol az este hagyám. Melyre mondek: ki az ördög látta ifjúasszonynak lenni menyasszonyból és mégis nem hálni urával együtt, az egyéb dolog csak pompa, ezzel a mi eleink is úgy éltenek.”⁵⁴ A szoba hamarosan megtelt asszonyokkal, akik a nyoszolyóasszony irányításával Bánffi Katát a Székely Lászlótól kapott ajándékruhákba öltöztették.⁵⁵ De nem csupán ő, hanem maga a vőlegény is új ruhákat öltött, azokat, melyeket a menyasszony családjá készíttetett számára.

⁵⁰ Apor leírása itt többet mond, ugyanis ő már a kardra kitűzött koszorút, majd annak felnégyelésében az érvényben levő házasságtörésre vonatkozó törvényeket is beleszövi. Tény, hogy a koszorú kivitelével véget ér a menyasszony leánysága. Apor: *Metamorphosis* 109.

⁵¹ Székely László élete 242.

⁵² A német szociológusok a nászészaka intimizálódását civilizációs folyamatként értelmezik, a násznép előtti történő formális elhálás véleményük szerint majd csak a 19. században fog intim momentumává válni a lakodalomnak. Jörg Wettlaufer: *Beilager und Bettleute im Ostseeraum (13. bis 19. Jahrhundert). Eine vergleichende Studie zum Wandel von Recht und Brauchtum der Eheschließung.* = Thomas Riss (szerk.): *Tisch und Bett. Die Hochzeit im Ostseeraum seit dem 13. Jh.* (Kieler Werkstücke. Reihe A: Beiträge zur schleswig-holsteinischen und skandinavischen Geschichte, 19) Frankfurt am Main 1998. A szöveg az interneten is hozzáférhető: http://www.fibri.de/texte/Wettlaufer_1998_Beilager.pdf. Letöltés dátuma: 2016.12.06.

⁵³ A török betörések idején is gyakoriak voltak a rendkívüli megoldásokat igénylő lakodalmak és elhálások. Sárdi: *Leánykérés, házasság, szerelem* 56. De a 18. században sem volt a helyzet jobb, Wesselényi jegyzi fel Szentkirályi László lakodalmáról, hogy a hely szűke miatt, a kényszerű körülmények végett a fiatalok a nászt egy viskóban hálták el. Wesselényi: *Sanyarú világ* 1. köt. 412.

⁵⁴ Székely László élete 244.

⁵⁵ Cserei Farkas a jegy vagy nász-ruhát a házasság elhálásáért, a szüzesség feladásáért cserébe felajánlott ajándékként értelmezi, ezért is nem tarthat özvegy vagy elvált asszony hasonló ajándékra igényt. Cserei: *A magyar és székely asszonyok*. 54.

A lakodalom másnapja tánccal és lakomával telt el. A két násznép külön reggelizett, majd utána együtt folytatta a táncolást. Ezt követte az ebéd és a nap fénypontjának számító szimbolikus bélesbontás, ami igen nagy gondot tudott okozni a tapasztalatlan vőfélyeknek, akik közé az önéletírás Székely Ádámot is sorolja. Hogy testvérének megszegyenülését elkerülje, Székely némi pénzel rásegített a játékra, s megajándékozta a sütőt, abban a reményben, hogy ez majd megmutatja, hogy melyik bélestésztába kerültek a rongyok, drótok és patkók.⁵⁶ A vőfélynek ez volt a koszorú megtáncoltatása mellett másik fő szerepe. A szakirodalom gyakran kitér arra, hogy özvegyember házasságánál nem tartottak igényt násznagyra és vőfélyre.⁵⁷ A Bethlentől szerzett adatokra azért rációfólnak a Székely házasságok, ugyanis Székely Ádám Nalánczi Sárával kötött házasságakor násznagy és vőfély is volt, Székely László második házasságában csupán násznagy volt s vőfély nem, ugyanis nem loptak menyasszonyt. Így tehát a vőfély a fent említett két szerepkörön kívül, de ezekhez kapcsolódva, a leánylopáskor jutott még lényeges szerephez.

A második nap végén került sor, tanúk jelenlétében a menyasszony hozományának a kiadására is. Székely első házasságának leírásakor a harmadik napot nevezte meg kontyolónapnak, habár második házasságakor a már szakirodalomból is ismert második napra tette a kontyolást. Mindenképpen harmadnap búcsúzott el a menyasszony a nevelőszüleitől, s ment a vőlegény házához, ahol tovább folytatódott a mulatság.

Ezúttal Zsukot nem kerülő úton, hanem a legrövidebb úton közelítették meg. A vonatkozó irodalom gyakorta kitér arra, hogy a menyasszony és vőlegény gazdái más-más családokból kerültek ki, s hogy ennek valóban ez lett volna a rendje, mi sem bizonyítja jobban, mint Bethlen Ádámné zsörtölődése, aki zokon vette azt, hogy a bonchidai gazdák közül többen Zsukon is ugyanebben a minőségben voltak jelen. A zsuki lakodalomra nem jutott el ugyan a császár képe (mint egykor a Székely Ádáméba), de megjelenik a gubernátor, aki természetesen a legszebben felszönyegetett szobában szállt meg, és az ezüstkészlettel terített asztalnál foglalt helyet. Akárcsak a menyasszonynál, a vőlegénynél is három napot tartott az ünneplés, amit a rokonság további egy héttel toldott meg.

A második házasság leírása már szüksézzavú, mondhatnánk teljes mértékben igazodik az erdélyi emlékiratokhoz fűződő elvárásainkhoz, mivel a vendégek és fontosabb szerepet betöltő rokonok, barátok névsorának rövid leírására korlátozódik. A nász itt már csak egy homályos életrajzi tapasztalat, a szerző ugyanis szemérmesen hallgat a hálóról, s csupán az ide köthető gyermekáldásokat emlegeti majd fel. A második házasságról szóló elbeszélés szüksézzavúsága amúgy szerkezetileg is értelmezhető. Míg az első házasság leírása mondhatni a megszokott keretes elbeszélések sémáját követi, melyben a különféle életrajzi momentumok fejezetcímeket viselnek, addig a második házasság mint egy még nem lezárt, folyamatban levő tapasztalat napról napra bontakozik ki. Ezek közül az életrajzi mozzanatok közül emelkedik ki terjedelmében is az első házasság leírása, melyben ugyanaz ösztönözte a szerzőt, mint az oly sokszor felemlegetett Apor Pétert: egy letűnőben levő világ rekonstruálásához kívánt (ő már saját élettapasztalatával) hozzájárulni.

⁵⁶ Székely amúgy több szolgát is megajándékozott a menyasszony házánaál a három nap alatt: a sütőt, az ágyvetőt, a muzsikásokat, a konyhamestert, pohárnokot, kávéfőzőt. Ezekhez természetesen hozzá kell még adni a magával hozott szolgákat is.

⁵⁷ Radvánszky: Lakodalmak 229. Sárdi: Leánykérés, házasság, szerelem 58–59.

Weddings in the Székely Family. Contributions to the 18th Century Wedding Customs in Transylvania

Keywords: weddings, betrothal, nuptials, ego-documents, 18th century Transylvania

The purpose of our study is to present some customs and traditions related to 18th century Transylvanian marriages. The study aims at interpreting a wide range of published and unpublished biographical works from the 17-18th century, all regarding marriages in the Székely family. From these diaries, autobiographies, memoirs, written by members of the political elite, stands out the unpublished autobiography of Count László Székely, which provides a great amount of data regarding our subject. Grounded in the Count's very personal and emotional narratives, the paper briefly sketches the way our ancestors entered into marriage, from the first encounters and betrothal to ecclesiastical and secular wedding ceremonies.